

Праект мадэлі стратэгіі захавання культурнай спадчыны Полацка, якая вызначае асноўныя прыярытэты, крытэрыі і накірункі аховы культурнай спадчыны Полацка

Т.А. Джумантаева

Культурная спадчына ў эпоху глабалізацыі

Культурная спадчына ўяўляе сабой духоўны, культурны, эканамічны і сацыяльны капітал унікальнай каштоўнасці. Разам з прыроднымі багаццямі культурная спадчына з'яўляецца асновай для нацыянальнай самасвядомасці (самапавагі) і прызнання сусветнай грамадскасцю.

У эпоху глабалізацыі постіндустрыяльная цывілізацыя ўсвядоміла высокі патэнцыял культурнай спадчыны, неабходнасць яго захавання і эфектыўнага выкарыстання як адзін з важнейшых рэсурсаў сусветнай эканомікі. Любыя страты спадчыны непазбежна адбываюцца на ўсіх абсягах жыцця сучаснага і будучых пакаленняў, прыводзяць да духоўнага збыднення, разрываў гістарычнай памяці, збыдненню грамадства ў цэлым. Яны не могуць быць узноўлены ці кампенсаваны. Асновай развіцця цывілізацыі можа быць толькі прымнажэнне і захаванне культурных каштоўнасцяў.

Культурная спадчына Полацка. Каштоўнасць – у аўтэнтычнасці

Выключная каштоўнасць Полацка заключаецца ў аўтэнтычнасці, універсальнасці і агульначалавечай значнасці яго культурнага набытку.

Старажытны Верхні замак Полацка ў канцы X – пачатку XI стст. стаў умацаваным княжацкім цэнтрам. У натуральным геаграфічным асяроддзі – пры злучэнні дзвюх рэк Палаты і Дзвіны, ён захаваўся ў нязменным выглядзе да нашага часу. Мысавое становішча дзядзінца каля зліцця рэк вызначыла трохвугольную, у агульных рысах, канфігурацыю яго тэрыторыі яшчэ ў X – XIII стст., што нагадвала трохвугольную форму плана Канстанцінопаля, які амываецца з аднаго боку морам, з другога – вузкім залівам. Такі прынцып размяшчэння горада прыпадабняўся да ідэйных, функцыянальных і прасторавых сімвалаў, уласцівых сістэме формаўтварэння раннехрысціянскіх сталіц – Іерусаліма, Рыма, Канстанцінопаля.

Тут і быў пабудаваны Сафійскі сабор, што на многія стагоддзі вызначыла дадзеную тэрыторыю як адміністрацыйны, духоўны і культурны цэнтр горада. Наяўнасць дадзенай тэрыторыі ў нязменным выглядзе захоўвае яго сацыяльна-прасторавую, сэнсавую і эмацыянальную нагрузку. У сувязі з гэтым асабліва каштоўным з'яўляецца комплекснасць аб'екта, які валодае не толькі знешнімі геаграфічнымі, архітэктурнымі і тапаграфічнымі прыкметамі X – XI стст., але і нясе ў сабе археалагічныя культурныя напластаванні ад моманту ўзнікнення да XVIII ст. Апошнія ўтрымліваюць *in situ* падмуркі храмаў і княжацкага церама XII – XIV стст., жыллё гараджан XI – XIII стст., абарончых збудаванняў, гарадской інфраструктуры.

У дадзены момант Сафійскі сабор уяўляе сабой складаны архітэктурны комплекс, у аснове якога ляжыць ацалелая частка візантыйскага кафедральнага сабора XI стагоддзя. Сабор таксама захоўвае значныя фрагменты рэнесанснай рэканструкцыі пачатку XVII ст. (заходняя бакавая капліца). Кампазіцыя сучаснага сабора, якая канчаткова склалася ў сярэдзіне XVIII ст. у выніку перабудовы верхніх частак сцен і прыбудовы галоўнага фасада, без істотных змяненняў захавалася да нашага часу. Сабор уяўляе сабой трохнефавую базіліку з двухвежавым галоўным фасадом. Пасля пераарыентацыі ў пачатку XVII ст. алтарная частка візантыйскага сабора (XI ст.) уключана ў структуру сабора ў якасці ўсходняй бакавой капліцы.

Сафійскі сабор стаў пачаткам фарміравання унікальнай полацкай школы архітэктуры, якая асабліва ярка адлюстравалася ў Спаса-Праабражэнскім храме.

У наш час Спасаўская царква ўяўляе сабой храм XII ст., які цалкам захаваўся, у XVII – XIX стст. дапоўнены надбудоўкамі. Змененая канструкцыя даху не парушыла візантыйскую аснову помніка, але дазволіла захаваць унікальны канструктыўны элемент дадзенага аб'екта – двухступеньчаты рад закамар («какошнік»), які дэкаруе ступеньчаты пераход ад скляпенняў да падкупальнага барабана. Менавіта гэтая асаблівасць знешняга аблічча адлюстравана і на старажытнай фрэсцы, нядаўна раскрытай У. Ракіцкім у келлі прападобнай Ефрасінні на хорах царквы.

Унікальнасць Спасаўскай царквы шматгранная, і адным з найярчэйшых бакоў гэтага

выдатнага помніка з'яўляюцца роспісы XII ст., якія захаваліся практычна ў поўным аб'ёме храма.

Полацк, як і іншыя еўрапейскія гарады феадальнай эпохі, меў тэндэнцыю рухацца ўздоўж восі, улічваючы асаблівасці рэльефу. Такой воссю для Полацка, як і для многіх гарадоў, была рака, у дадзеным выпадку – Дзвіна. Верхні замак стаў першым умацаваным цэнтрам на ўзбярэжжы Заходняй Дзвіны, услед за ім з'явіліся іншыя пасады. Цэнтральная частка горада, зададзеная міжрэччам Палаты і Дзвіны, доўгі час (па XIX ст. уключна) развівалася па веерна-радыяльнай прасторавай схеме, якая амаль цалкам захавалася да нашых дзён.

Вобраз горада ствараюць не толькі шэдэўры архітэктуры, але і цэласнае архітэктурна-прасторавае асяроддзе з высокай ступенню захаванасці і аўтэнтычнасці забудовы XVII – XX стст., заснаванай на сінтэзе агульнаеўрапейскіх культурных традыцый, планіровачных рашэнняў і тыпаў будынкаў.

Археалагічная спадчына – бяспэчны летапіс старажытнейшага горада краіны.

Культурная спадчына як фактар устойлівага развіцця Полацка

Без культурнай спадчыны немагчыма ўявіць сучаснае жыццё Полацка і перспектывы яго развіцця. Спадчына ў многіх адносінах фарміруе асаблівы менталітэт палачан, зацвярджае пераемнасць гуманістычных каштоўнасцей, падкрэслівае неафіцыйны статус культурнай сталіцы Беларусі, стварае сусветны прэстыж Полацка.

Для Полацка спадчына мае такое ж значэнне, як для другіх рэгіёнаў прыродныя рэсурсы, месцапраджэнні нафты і алмазаў. Спадчына ўключана ў многія сацыяльныя працэсы і з'яўляецца крыніцай духоўнага ўзбагачэння. Мабілізацыя эканамічнага рэсурсу культурнай спадчыны – аснова гарадской рэгенерцыі. У канчатковым выніку, менавіта высокія эстэтычныя якасці і ступень захаванасці гістарычнага асяроддзя забяспечваюць асаблівую інвестыцыйную прывабнасць Полацка і яго рэальную камерцыйную каштоўнасць, служаць залогам дабрабыту грамадзян. Гэта павінна выражацца не толькі ў хуткай эканамічнай аддачы і росце занятасці насельніцтва ў розных галінах дзейнасці, але і ў шырокім коле непрыхаваных выгодаў, якія стануць здабыткам усёй гарадской грамады (даходы ад кіравання спадчынай, рэстаўрацыі, турызму і яго інфраструктуры).

Дзяржаўная палітыка ў галіне захавання культурнай спадчыны

Базавы прынцып – комплекснае захаванне спадчыны, згодна з якім гэтая дзейнасць эфектыўная толькі ў рамках палітыкі эканамічнага і сацыяльнага развіцця Полацка, у складзе праектаў перспектыўнага планававання і горадабудаўніцтва. Захаванне аб'ектаў культурнай спадчыны павінна стаць ключавым элементам стратэгіі гарадскога абнаўлення.

Прынцып комплекснага захавання ўключае ініцыруючую і каардынуючую функцыі органаў дзяржаўнага кіравання ў развіцці партнёрскіх адносінаў з грамадскасцю і недзяржаўным сектарам. Варта стымуляваць міждысцыплінарны, міжведамасны падыход да захавання культурнай спадчыны, выкарыстоўваючы ўсе даступныя рэсурсы. Задача захавання культурнай спадчыны павінна вырашацца не толькі органамі аховы помнікаў, але таксама тымі структурамі, якія адказваюць за горадабудаўніцтва і архітэктуру, эканоміку і прамысловае развіццё, экалогію, транспарт, добраўпарадкаванне, маёмасны комплекс, жыллёва-камунальную гаспадарку, юрыдычныя службы і г.д.

Розныя канцэпцыі захавання культурнай спадчыны

Традыцыйная ахова помнікаў, заснаваная на мерах забароннага характару, у сучасных умовах, пры наяўнасці многіх гаспадарчых суб'ектаў, параджае канфліктныя сітуацыі ў ходзе сацыяльнага, культурнага і эканамічнага развіцця гарадской тэрыторыі. У гэтым выпадку ахова культурнай спадчыны адчужаецца ад мясцовай грамады, гараджане пазбаўляюцца матывацыі ўдзелу ў гэтай дзейнасці.

Іншая канцэпцыя, калі палітыка аховы культурнай спадчыны выгадная насельніцтву, прадугледжвае сітуацыю, калі некаторыя нязручнасці пражывання на асаблівай тэрыторыі, звязаныя з ахоўнымі абмежаваннямі, кампенсуюцца пэўнымі льготамі. Цэласнасць культурнага і прыроднага асяроддзя становіцца якасцю, якая можа забяспечыць развіццё гарадской грамады (праз даходы ад турызму, рэстаўрацыйна-ўзнаўленчыя работы, павышэнне сацыяльнага статусу і г.д.).

Новая стратэгія будзеца на аснове збалансаваных і гарманічных адносінаў паміж патрабаваннямі грамадскасці, эканамічнай дзейнасці і аховы гістарычнага асяроддзя. Яна павінна прывесці да прызнання агульнай адказнасці за захаванне спадчыны.

Ахоўныя практыкі. Склад і прадметы аховы культурнай спадчыны

На працягу доўгага часу ахоўваліся асобныя помнікі без уліку іх акружэння. Спецыфіка культурнай спадчыны Полацка дыктуе спалучэнне пааб'ектнай, асяроддзевай і горадабудаўнічай практык. Прадметы аховы культурнай спадчыны – гэта ключавыя элементы, параметры, характарыстыкі асяроддзя, якія з'яўляюцца носьбітамі гістарычнай, архітэктурнай, мастацкай каштоўнасці. Побач з асобнымі аб'ектамі культурнай спадчыны ахоўваюцца і галоўныя горадабудаўнічыя прынцыпы. Найвышэйшую каштоўнасць уяўляюць аб'ёмна-прасторавы планіровачны каркас, канфігурацыя цэнтральных водных прастораў, агульнагарадскі сілуэт, панарамы рэк, ансамблі плошчаў, перспектывы асноўных вуліц. Прадметам аховы з'яўляецца характар асяроддзя, які ўключае планіровачны модуль кварталаў і ўчасткаў, маштаб, высотнасць і члененне забудовы. Горадабудаўнічая ахова прадугледжвае рэжым археалагічных даследаванняў для найбольш ранніх і каштоўных участкаў культурнага слою, пошукавыя і маніторынжавыя мерапрыемствы.

Зоны аховы – гэта тэрыторыі, дзе ўсталёўваецца рэжым горадабудаўнічай і гаспадарчай дзейнасці, што забяспечвае фізічную захаванасць аб'екта культурнай спадчыны і яго гістарычнага акружэння. Асаблівае ахоўнае заніраванне ў Полацку – зона аховы гістарычнага цэнтра, дзе павінна быць забаронена новае будаўніцтва (за выключэннем мер, накіраваных на рэгенерацыю гістарычнага асяроддзя і прыстасаванне аб'ектаў культурнай спадчыны для сучаснага выкарыстання); забаронена змяненне гістарычнай планіровачнай структуры вуліц і ліній кварталаў; абмежавана рэканструкцыя аб'ектаў, якія ўяўляюць гісторыка-культурную каштоўнасць.

У зоне рэгулявання забудовы павінны быць устаноўлены дыферэнцыраваныя рэжымы абмежаванняў, якія дапускаюць рэканструкцыю без змяненняў планіровачнай структуры, асноўных асяроддзевых характарыстык, асобных аб'ектаў культурнай спадчыны, у тым ліку археалогіі, што забяспечыць захаванасць гістарычнай забудовы.

Зараз ў Полацку пад дзяржаўнай аховай знаходзіцца каля 100 аб'ектаў культурнай спадчыны.

Пагрозы і рызыкі фізічнай страты гісторыка-культурнай спадчыны Полацка

Пагрозы фізічнай страты (разбурэння) аб'ектаў спадчыны звязаны з працэсамі старэння, якія паскараюць:

- неспрыяльныя кліматычныя ўмовы, структурна-няўстойлівыя грунты паблізу басейнаў рэк;
- атмасферныя забруджванні;
- некантраліруемая урбанізацыя і рух аўтатранспарту;
- недарэчнае новае будаўніцтва ў гістарычным асяроддзі;
- няправільны рэжым эксплуатацыі будынкаў;
- пажары, вандалізм і іншыя агрэсіўныя дзеянні.

Для захаванасці аб'ектаў культурнай спадчыны ўяўляе небяспеку таксама інтэнсіўны турызм, які прыводзіць да празмернай нагрузкі на аб'екты. Згубныя «татальныя» рэстаўрацыі, якія наносзяць шкоду аўтэнтычнасці помніка.

Адсутнасць належнай абароны будынкаў ад умоў надвор'я, тэхнагеннай нагрузкі на грунты і канструкцыі, загажаванасць і кіслотныя дажджы ствараюць кумулятыўны эффект. Актывізуюцца працэсы карозіі металаў і карбанізацыі слаёў тынкоўкі, «дзікая» рыхлая паціна раз'ядае бронзавыя і медныя паверхні, абразіўнае ўздзеянне знішчае пазалоту, перараджаюцца камень і мармур, грунтавыя воды разбураюць падмуркі, біялагічныя пашкоджанні распаўсюджваюцца на драўляныя канструкцыі. З-за ўздзеяння экалагічных і антрапагенных фактараў у актыўнай фазе разбурэння знаходзяцца ўжо сёння многія помнікі.

Метадаў вечнага захоўвання не існуе. Галоўная задача – прыпыніць працэсы натуральнага старэння і зношвання, мінімізаваць фактары іх паскарэння.

Меры і метады супрацьдзеяння разбуральным з'явам

Агульныя меры прыпынення працэсаў разбурэння:

- скарачэнне крыніц забруджвання і вібрацыі (аддаленне аўтатранспарту, абмежаванне парковок, забарона руху транспартных сродкаў паблізу асабліва каштоўных помнікаў...);
- зніжэнне пагаршэння становішча гістарычных пабудов з дапамогай правільнай эксплуатацыі і догляду канструкцый, аховы будынкаў ад кліматычных умоў, ліквідацыі дэфектаў, якія аслабляюць структуру, дапускаюць пранікненне і капілярны рух вод, перашкаджаюць дрэнажам;
- эфектыўнае выкарыстанне помнікаў павінна быць вартым іх значэння і не супярэчыць захаванасці;
- забарона на выкарыстанне непрыдатных і шкодных матэрыялаў у рэстаўрацыі, кансервацыі і рамонце;
- фізічная ахова;
- сістэматычныя супрацьпажарныя мерапрыемствы.

Для кожнага віду небяспекі і тыпу гістарычных збудаванняў належыць распрацаваць прафілактычныя меры з комплексам арганізацыйных, адміністрацыйных і тэхнічных мерапрыемстваў па прадухіленні пагроз, зніжэнні страт, а таксама пастаянна праводзіць маніторынг становішча і прагноз развіцця.

Рэстаўрацыя, кансервацыя, узнаўленне аб'ектаў культурнай спадчыны

Рэстаўрацыя – мера вымушаная, надзвычайная, яна прадугледжвае глыбокае ўмяшанне ў сапраўдную тканіну помніка, цягне за сабой элементы ўзнаўлення і знішчае часцінку аўтэнтычнасці. Венецыянская хартыя, якая зацвердзіла міжнародныя прынцыпы рэстаўрацыі, аддае перавагу кансервацыі, а рэстаўрацыя праводзіцца ў выключных выпадках, калі іншыя спосабы захавання бяспільныя.

Школа сапраўднай рэстаўрацыі з выкарыстаннем традыцыйных тэхналогій, руплівым даследаваннем фрагментаў арыгінальных фрагментаў помнікаў, іканаграфічных і архіўных матэрыялаў у дадзены момант у краіне адсутнічае. Сучасная рэстаўрацыйная практыка, на жаль, не заснавана на прынцыпе належнай археалагічнай рэстаўрацыі (г.зн. руплівым, метадычным вывучэнні помніка ў арыгінале, падобным да вывучэння аб'екта археалогіі). У адпаведнасці з Венецыянскай хартыяй, навуковая рэстаўрацыя заканчваецца тады, калі пачынаецца домysel.

Актуальная задача – стварэнне навукова-даследчага цэнтру (інстытута рэстаўрацыі) для распрацоўкі і ўкаранення сучасных рэстаўрацыйных прынцыпаў, нормаў і методаў, новых тэхналогій, якія адпавядаюць спецыфіцы беларускай спадчыны, ацэнкі якасці матэрыялаў і работ, атэстацыі і падрыхтоўкі спецыялістаў. Мэтазгодная падрыхтоўка спецыялістаў па рэстаўрацыі і ахове спадчыны ў сістэме сярэдняй спецыяльнай і вышэйшай адукацыі на аснове дзяржаўных загадаў.

Іншыя меры па забеспячэнні рэстаўрацыйнай дзейнасці:

- дакладная дыферэнцыяцыя, устанаўленне нормаў і расцэнак на ўсе віды рэстаўрацыйных работ;
- забеспячэнне і абарона аўтарскіх правоў праз выкарыстанне там, дзе гэта магчыма, знакаў якасці, сертыфікатаў майстэрства;
- прапаганда якасці рэстаўрацыйных работ з дапамогай выстаў, конкурсаў, майстэрняў рамеснікаў у турыстычных зонах;
- заахвочванне вучобы, прадастаўленне грантаў;
- стварэнне майстар-класаў, стымулюючых як высакласных спецыялістаў, так і таленавітую моладзь, якая жадае авалодаць сакрэтамі майстэрства;
- шырокае інфармаванне грамадскасці праз сродкі масавай інфармацыі.

Гэта павінна павысіць вартасць прафесіі, каштоўнасць і сацыяльна-эканамічную значнасць рэстаўрацыі і рамяства, а, адпаведна, адкрыць новыя перспектывы працаўладкавання і асабістай рэалізацыі.

Сучасная архітэктура ў кантэксце аховы культурнай спадчыны

Полацк – горад, які развіваецца, таму ўзгадненне інтарэсаў аховы культурнай спадчыны з неабходнасцю развіцця і рэканструкцыі тэрыторый – адна з важнейшых задач.

Інтэграцыя сучаснай архітэктуры ў гістарычную забудову перыядычна ўзнікае ў тэорыі і практыцы ахоўнай справы. Новая архітэктура ў кантэксце гістарычнага асяроддзя – адна з важнейшых складаючых стратэгіі захавання культурнай спадчыны. Зоны рэгулявання забудовы вызначаюць магчымасці новага будаўніцтва на тэрыторыях незавершанага або дэградзіраванага горадабудаўнічага асяроддзя, разарваных вулічных франтоў, унутрыквартальных участках і на месцах страчаных будынкаў. Новае будаўніцтва павінна служыць рэстаўрацыі горадабудаўнічай тканіны, узнаўленню страчаных элементаў гарадскога ландшафту, планіровачнай структуры, маштаба, члянэнняў, рытму, сілуэта, візуальных сувязяў, прасторавых адносінаў забудовы. Існуюць розныя прыёмы гарманічнага ўключэння сучаснай архітэктуры ў групы гістарычных пабудоў: ад поўнага «растварэння» новых архітэктурных аб'ёмаў, матэрыялаў і колераў у акаляючым асяроддзі да метадаў «кантрапункта», разнастайных стылізацый і ўзнаўленняў сродкамі новага будаўніцтва, новымі тэхналогіямі і матэрыяламі. У адрозненне ад узнаўлення, якое ставіць памылковы знак роўнасці паміж арыгіналам і навадзела, рэгенерацыя і рэнавацыя як больш творчыя метады дыктуюць новай архітэктуры неабходнасць выяўлення ўнутраных заканамернасцяў гістарычнага асяроддзя, архітэктоніку мастацкіх вобразаў.

Адкрытыя гарадскія прасторы

Добраўпарадкаванне адкрытых прастораў, іх насычэнне музеефікаванымі археалагічнымі аб'ектамі і малымі архітэктурнымі формамі паляпшае якасць жыцця гараджан у цэлым.

Найбольш эфектыўны спосаб захавання і папулярызацыі гістарычнага асяроддзя ўяўляе сабой уцягненне адкрытых прастораў у сацыяльнае абарачэнне шляхам развіцця пешаходных зон і іх інфраструктуры. Стварэнню камфортнай абстаноўкі ў гістарычным цэнтры спрыяюць яго добраўпарадкаванне, азеляненне, асвятленне і ўстаноўка малых архітэктурных формаў, сумаштабных акаляючаму асяроддзю і адпаведных яго эстэтыцы.

Прававыя нормы па захаванні аб'ектаў культурнай спадчыны

Асновай захавання культурнай спадчыны з'яўляецца адпаведная нарматыўна-прававая база. Прававы каркас сферы аховы помнікаў фарміруюць:

- міжнародныя нарматыўныя акты: Еўрапейская канвенцыя па ахове археалагічнай спадчыны (Лондан, 06.05.1969, для СССР уступіла ў сілу 14.02.1991), Канвенцыя аб ахове сусветнай культурнай і прыроднай спадчыны (Парыж, 16.11.1972, для Беларусі ўступіла ў сілу 12.10.1988), Канвенцыя аб ахове архітэктурнай спадчыны Еўропы (Гранада, 03.10.1985, для СССР уступіла ў сілу 01.03.1991);
- Закон Рэспублікі Беларусь «Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны Рэспублікі Беларусь» (№ 98-3) ад 09.01.2006;
- Пастанова Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь «Аб зацвярджэнні Палажэння аб ахове археалагічных аб'ектаў пры правядзенні земляных і будаўнічых работ» (№ 651) ад 22.05.2002;
- Пастанова Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь «Аб зацвярджэнні генеральных планаў гарадоў Баранавічы, Наваполацка, Полацка» (№ 1557) ад 08.12.2004;
- Пастанова Савета Міністраў БССР «Аб Полацкім гісторыка-культурным запаведніку» (№ 158) ад 16.07.1990.

Прававая база патрабуе ўдасканалення і развіцця.

У мэтах захавання аб'ектаў культурнай спадчыны і развіцця прынятых прававых актаў, рэгулюючых прававыя адносіны ў сферы дзяржаўнай аховы спадчыны:

1. Унесці прапановы і дапаўненні ў Закон Рэспублікі Беларусь «Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны Рэспублікі Беларусь» (№ 98-3) ад 09.01.2006:
 - У мэтах стварэння больш эфектыўнай сістэмы кантролю і выпрацоўкі гарманічнага развіцця асяроддзя, акружаючага ахоўныя гісторыка-культурныя аб'екты, уключыць у заканадаўчыя і нарматыўныя акты шэраг паняццяў (унікальная гістарычная тэрыторыя, гістарычны горад, горад-музей, гістарычны

ландшафт), якія не былі ўнесены як асобныя катэгорыі ў зараз дзеючыя ахоўныя дакументы; гэта значна дапаможа спецыялістам у рабоце па ахове цэласнай гарадской прасторы, што склалася гістарычна, і распрацоўцы рэгламенту горадабудаўнічай і гаспадарчай дзейнасці для суб'ектаў гаспадарання, накіраванай на стварэнне сістэмы мерапрыемстваў па забеспячэнні захаванасці ўстойлівых прасторавых утварэнняў;

- Прадугледзець норму аб магчымасці выдзялення ўласніку аб'екта культурнай спадчыны бюджэтных субсідый на фінансаванне затрат па захаванні аб'екта ў выпадку, калі рэжым гаспадарчай дзейнасці гэтага аб'екта, устаноўлены ў мэтах яго захавання, не дазваляе забяспечыць рэнтабельнае выкарыстанне аб'екта;
 - Асабліва каштоўныя аб'екты культурнай спадчыны, уключаныя ў Спіс сусветнай спадчыны, гісторыка-культурныя запаведнікі, аб'екты археалагічнай спадчыны не павінны падлягаць адчужэнню з дзяржаўнай уласнасці;
 - Прадугледзець абавязковае страхаванне рызыкі страты і пашкоджання аб'ектаў культурнай спадчыны пры правядзенні рамонтна-будаўнічых работ, а таксама ў выпадку стыхійнага бедства з умовай, што страхавая выплата накіроўваецца на ўзнаўленне страчанага ці пашкоджанага аб'екта.
2. Распрацаваць і зацвердзіць на рэспубліканскім узроўні рэстаўрацыйныя нормы і правілы па падрыхтоўцы, узгадненні і зацвярджэнні праектнай і сметнай дакументацыі на выкананне работ па захаванні аб'ектаў культурнай спадчыны.
 3. Распрацаваць Правілы землекарыстання і забудовы Полацка, якія ўключаюць у сябе карты горадабудаўнічага заніравання з указаннем межаў заніравання і рэгламентаў гранічных памераў і параметраў; устанавіць парадак аднясення земляў да катэгорыі земляў гісторыка-культурнага прызначэння рэгіянальнага значэння і ў сувязі з гэтым прадугледзець падатковыя льготы.
 4. Уключыць палітыку актыўнага захавання культурнай спадчыны ў якасці састаўной часткі ўсіх аспектаў гарадскога планіравання.
 5. Стварыць клімат спрыяння грамадскім і прыватным інвестыцыям у культурную спадчыну.
 6. Комплексна падысці да вырашэння пытанняў навукова-тэхнічных і даследчых мерапрыемстваў, якія папярэднічаюць мерапрыемствам па ахове гістарычнага цэнтра (выяўленне і вызначэнне каштоўнасці, карэкціроўка Спіса, фарміраванне адзінай базы дадзеных аб гісторыка-культурнай спадчыне і забеспячэнні сувязі з базамі дадзеных па геалогіі, гідралогіі і экалогіі, пастаянны маніторынг усіх працэсаў разбурэння, вывучэнне спосабаў прыпынення і прычын працэсаў разбурэння, скарачэнне колькасці забруджвальнікаў).

Культурны турызм

Полацк валодае магутным патэнцыялам для развіцця турызму, які павінен стаць важнай галіной яго эканомікі. Турызм спрыяе папулярызацыі помнікаў гісторыі і культуры, умацоўвае аўтарытэт горада ў краіне і за мяжой, можа павысіць якасць жыцця гараджан. Мэтавае выдзяленне часткі турыстычных даходаў дае значныя рэсурсы для ўтрымання і захавання культурнай спадчыны.

Турызм забяспечвае шырокі доступ да культурнай спадчыны, але варта пазбягаць залішняй эксплуатацыі аб'ектаў турыстычных маршрутаў. Наведванне славурых мясцін не павінна перавышаць дапусцімыя нормы, устаноўленыя ў залежнасці ад іх асаблівасцяў і ступені абароненасці.

Неабходная распрацоўка мадэлі культурнага турызму, якая адрозніваецца ад звычайных відаў масавага турызму, каб пазбегнуць лішняй нагрузкі на аб'екты культурнай спадчыны. Гэтая мадэль павінна быць накіравана на адраджэнне забытых традыцый і відаў мастацтваў, стварэнне новых цэнтраў турыстычнага інтарэсу, арганізацыю асаблівых відаў маршрутаў.

Асобая задача – забеспячэнне раўнамернага сезоннага размеркавання турыстычных патокаў і стварэнне камфортных умоў пражывання і перамяшчэння.

Сацыяльнае і адукацыйнае значэнне культурнага турызму

Адданасць культурнай спадчыне – адметная рыса культуры палачан. Яна фарміруецца ў працэсе ўзаемапрапанінення новага і старога, увядзення вечных каштоўнасцяў у сучасны культурны ўжытак. Кожнае пакаленне шукае сваю інтэрпрэтацыю мінулага і чэрпае з яго новыя ідэі.

У адукацыйных і выхаваўчых мэтах павінны выкарыстоўвацца гістарычныя, мастацкія і этычныя каштоўнасці, увасобленыя ў культурнай спадчыне. Пры гэтым неабходна прывіваць павагу да разнастайнасці культурных традыцый, пачуццё цяжкінасці, умёна супрацьстаяць праявам ксенафобіі і нацыянальнай выключнасці. Якасць і аб'ектыўнасць у гэтай рабоце неабходныя як для захавання самой культурнай спадчыны, так і для падтрымання грамадскага парадку ў горадзе.

Патрабуецца выпрацоўка эфектыўных формаў супрацьдзеяння праявам вандалізму і нематываванага агрэсіўнасці некаторых груп насельніцтва:

- узмацненне выхаваўчай і асветніцкай работы ў спалучэнні з комплексам праваахоўных мер (міліцэйскія пасты, маршруты патрулёў, відэаназіранне);
- развіццё добраахвотных таварыстваў сяброў вядомых помнікаў, стварэнне маладзёжных праграм захавання спадчыны, рэстаўрацыйных і археалагічных атрадаў;
- правядзенне юбілеяў помнікаў, ансамбляў, славуных мясцін;
- шырокая інфармацыя грамадскасці аб небяспецы, якая пагражае спадчыне, а таксама аб мерах, што прымаюцца для яго захавання.

Без грамадскага ўдзелу немагчыма эфектыўная ахова культурнай спадчыны. Доступ да ведаў, радасць знаёмства з культурнай спадчынай павінны заахвочвацца як фактар, жыццёва неабходны для творчай самарэалізацыі асобных людзей і цэлых калектываў. Неабходна выкарыстоўваць усе магчымасці для сумяшчэння захавання помнікаў з развіццём звязаных з імі культурных традыцый.

Варта заручыцца падтрымкай грамадскасці пры прыняцці мер па ахове аб'ектаў культурнай спадчыны:

- ад зносу і незаконнага змянення пабудовы і знішчэння археалагічнай спадчыны;
- ад забруджвання атмасферы прамысловымі прадпрыемствамі;
- пры накладанні значных штрафаў за парушэнне ахоўнага заканадаўства з мэтай пазбаўлення парушальнікаў любой карысці, якая ўзнікла ў выніку іх незаконных дзеянняў;
- пры прымусе карыстальнікаў і ўласнікаў утрымліваць гістарычную нерухомасць у адпаведным стане;
- пры абмежаваннях на знешнюю рэкламу і канроль за гандлёвым дызайнам у ахоўных зонах;
- пры забароне планавання новых дарог у гістарычнай частцы або ў непасрэднай блізкасці ад гістарычных будынкаў;
- пры забароне новага будаўніцтва, несумяшчальнага з месцамі, якія ўяўляюць гістарычную цікавасць;
- пры адвядзенні транспарту і абмежаванні паркоўкі аўтамашын, стварэнні пешаходных зон, перамяшчэнні надземных камунікацый у зонах аховы.

Неабходна абуджаць актыўнасць гараджан, прафесійнай грамадскасці ў зборы і перадачы інфармацыі; падтрымліваць грамадскія ініцыятывы па пастаноўцы на ўлік новых аб'ектаў, правядзенні гісторыка-культурных экспертыз. Комплексны падыход да папулярызацыі спадчыны ўключае шырокі спектр формаў: публікацыя Спіса помнікаў, які фіксуе сучасны ўзровень ведаў аб іх; разнастайныя навуковыя, навукова-папулярныя і даведачна-інфармацыйныя выданні; грамадскія слуханні; выступленні ў сродках масавай інфармацыі; правядзенне масавых мерапрыемстваў і акцый, звязаных з Міжнародным днём аховы помнікаў і Днём горада; арганізацыя навукова-практычных канферэнцый усіх узроўняў; устаноўка мемарыяльных і ахоўных дошак; стварэнне інфармацыйных стэндаў па гісторыі аб'ектаў культурнай спадчыны; арганізацыя тэматычных выстаў; далейшае развіццё музейнай сеткі.

Асноўныя задачы: фарміраванне кодэкса паводзін гараджан у духу «полацкай ідэі», выхаванне культурнага менталітэту гарадской грамады, барацьба з бытавым вандалізмам.

Міжнароднае супрацоўніцтва

Ахова культурнай спадчыны – глабальная праблема сучаснасці побач з экалагічнай, энергетычнай, дэмаграфічнай і інш. Для яе вырашэння патрабуюцца намаганні сусветнай грамадскасці ў цэлым. Кіруючыся нормамі Канвенцыі аб ахове сусветнай культурнай і прыроднай спадчыны (ЮНЕСКА, 16.11.1972) варта актывізаваць міжнароднае супрацоўніцтва:

- абмен навукова-тэхнічнай інфармацыяй і публікацыямі з міжнароднымі арганізацыямі, якія дзейнічаюць у сферы захавання помнікаў;
- удзел у міжнародных выставах, канферэнцыях і семінарах;
- прыцягненне замежных экспертаў для ўдзелу ў вырашэнні найбольш важных пытанняў захавання культурнай спадчыны Полацка.